

gulari curet, ne statutus Monialium in singulis Monasteriis numerus excedatur, juxta caput 3. Tridentinæ sessionis 25. de Regular., item ut per se consensum virginis exploret, sive habitum susceptoræ, sive professionem emissuræ, cap. 17. ejusdem sessionis. Præ cæteris clausuræ lex, sive ut eadem observetur, sive ut ab eadem ex causa legitima dispensetur, Episcopali curæ, excluso Regulari Prælato, committitur, cap. un. de statu Regul. in 6., cap. 5. dictæ Tridentinæ sessionis, & constitutione Pii V., quæ incipit *Circa Pastoralis*, adeo ut Episcopus possit etiam Regulares adversus eam legem delinquentes punire, dicta constitutione *Inscrutabili* Gregorii XV. Hinc Episcopus poterit clausuræ causa ea Monasteria visitare, eam servandam, atque, ubi opus, restituendam mandare; & si quando contingat, Sanctimonialium ex juxta causa è Monasterio exire debere, Episcopi necessaria erit auctoritas, eodem modo, & quibus in casibus, quibus diximus de Sanctimonialibus minimè exemptis. Quod verò attinet ad facultatem aliquibus concedendam, ut Monasterium ingredi possint, id quidem semel

in anno Visitatori Regulari permittitur, quemadmodum & Confessario, quotiescumque necessitas postulet, juxta constitutionem 156. Alexandri VII., quæ incipit *Felici*; sed si Visitator è re esse censetur, ut pluries in anno visitet, id demum facere poterit cum præsentia Episcopi, vel alterius Ecclesiasticæ Personæ ab Episcopo designandæ. In cæteris speciebus, quibus alicui permittendum sit ex causa jure probata, ut Monasterium ingrediatur, aliquando receptum fuit, ut ea facultas à Prælato Regulari concederetur, juxta interpretationem, quæ adfingebatur ad ea verba Tridentini Concilii sess. 25. cap. 5. de Regular. *sine Episcopi, vel Superioris licentia*. Hodie verò, uti observavit Benedictus XIV. in lib. 13. de Synodo Diocæsanâ cap. 12. num. 23., receptum est, ut, ubi consuetudo viguit, facultatem obtineri à solo Episcopo, ea consuetudo firma consistat; ubi verò consuetudo viguit, facultatem à solo Prælato Regulari concedi, ita consuetudo eadem temperetur, ut non aliter cuiquam suffragetur facultas à Prælato Regulari concessa, quam si præterea fuerit ab Episcopo comprobata.

CAPUT VII.

De auctoritate Episcoporum in Opera pia ac religiosa.

Huc referendus est titulus 36. libri 3.

Nomine piorum operum ac religiosorum intelligo, vel quæ vulgò Hospitalia apellantur, vel quæ dicuntur laicorum Confraternitates. Addi possunt legata pia perpetua quæcumque, quibus ad censendam essent laicæ Cappellaniæ. Sed quoniam de legatis quibusdam piis, & de laicis Cappellanis in tractatione de Beneficiis Ecclesiasticis commodiùs agendum erit, ideo ad Hospitalia, & Confraternitates oratio coërebitur.

Non esse Hospitalium originem quarto sæculo antiquiorem, facile est conjice-

re ex veterum silentio, specialiter autem priscarum Romanarum legum, in quibus licet omnium & singulorum operum publicorum mentio facta fuerit, nullibi tamen vel nomen scriptum invenitur aptum ad significanda domicilia, vel diversoria ad sustentationem pauperum destinata; unde hæc recentioribus temporibus non latinis nominibus, quæ deficiebant re apud Latinos incognita, sed nominibus græcis ex dictionibus compositis appellata fuerunt; videlicet, si pro peregrinis exigerentur, *Xenodochia*,

si

si pro orphanis, *Orphanotrophia*, si pro pauperibus corpore debilibus, *Procotrophia*, si pro senibus, *Gerontocomia*, si denique pro infirmis, *Nosocomia*, aut *Leprosarias*, quoties pro iis, qui speciali lepræ morbo laborarent. Cœpit quidem in primis Christianis, specialiter in clericis, singularis charitas excitari, qua consueverunt assignare certam bonorum, præsertim ecclesiasticorum proventuum portionem, qualiscumque, & quantulacumque tunc esset, aut ad quotidiana pauperum, pupillorum, orphanorum, ac viduarum alimenta, aut ad opportunum ægotantium hinc illuc constitutorum subsidia, aut ad peregrinorum levamen; unde Viri illi Apostolici hospitales, seu hospitalitati studentes dicebantur; id tamen nihil habet cum Hospitalium deinde erectorum disciplina commune. Erat potius illa quædam prima & rudis recentium Hospitalium forma & imago, quæ tùm demum perfici visa est, quam pacatis Ecclesiæ rebus, fusiõribus elemosynis in Ecclesias tributis, potuerunt ad ea pia ac religiosa officia loca publica ædificari, & ædificata muneri providis legibus, & prudentibus curatoribus commendari; atque idipsum accidit portioni proventuum Ecclesiasticorum in pauperum usus conferendæ, quod accidit illis temporibus portioni ad alimenta clericorum destinatæ, quæ primùm inter clericos pro virili uniuscujusque parte, id est habita ratione gradus, & indigentia, dividebatur, deinde eisdem fuit in communi utenda concessa, quando clericorum Collegia instituta fuerunt. Id autem esse puto, quod Sanctus Augustinus agebat in tractatu 97. in Joannem, ubi ait, nomina Hospitalium substantia, & inductione Hospitalium eorundem esse multo recentiora. Nemo mihi objiciat in hac re testimonium Julii Africani scriptoris tertii sæculi apud Du-Cange in verbo *Hospitaliale*, ubi legitur, loquentibus Apostolis Magos fuisse ad *Hospitalia* deportatos, quasi Hospitalia Apostolicis temporibus

jam erecta fuisse, exinde demonstratur: etenim, præterquamquod quæ ibidem occurrunt, mentio Hospitalium tribuenda potius sit Latino longè recentiori græci sermonis Interpreti, erant illa diversoria quædam, seu loca ab urbe remota in agris, & villis sita, omninò privata, illi sanè similia, quo de Varrone Cicero scribebat, processisse in villam, quasi in studiorum, non libidinum diversorium. Cæterum ex lege 24. cod. de Episc. & Cler. deduci facillè potest, temporibus Valentiniani, & Martiani Imperatorum vix Hospitalia pauperum erigi cœpisse, quando ibidem constitutum primum adparet, non videri incertis personis relicta, quæ pauperibus testamento, vel codicillis relinquerentur.

Hac ratione erectis Hospitalibus, nobiliorem, ita dixerim, speciem sumpsit Christiana charitas, qua concitati religiosi Imperatores facultatem acquirendi eisdem expressè dederunt, dicta l. 24. cod. de Episc. & Cler. Præcipuè verò eadem charitate ferventes Sancti Ecclesiarum Antistites nova opera in dies ad eundem finem moliebantur, ac construebant; legimus enim erectas gratia pauperum domos à Basilio Magno, ab Joanne Chrisostomo, à Pelagio II. Pontifice Maximo, & aliis numero plurimis, quorum optimum & efficax exemplum secuti fuerunt eadem ætate laici religiosiores, alii collatis inter vivos egregiis donationibus, alii pinguibus relictis hereditatibus, vel legatis, nunc nova Hospitalia erigentes, nunc erecta amplificantes, aut locupletantes, quemadmodum de Fabiola scripsit S. Hieronymus, & de Rege Galliarum Childeberto perspicuum testimonium reddidit Concilium Aurelianense V. anni 549. Quamobrem jam tunc tria Hospitalium genera agnoscere, ac distingui cœperunt, Ecclesiastica erecta à clericis ex bonis Ecclesiarum; viri enim Ecclesiastici vel ipsas Ecclesiasticas obventiones in eum usum redigi optimum ducebant; laica erecta

à laicis, & ex bonis familiaribus; mixta, ad quæ erigenda, vel amplificanda Ecclesiastici simul, laicique viri conveniant. Et quemadmodum Hospitalia Ecclesiastica erant undecumque sub clericorum regimine, specialiter Diaconorum, uti sæpè scripsit Gregorius Magnus, atque Hospitalia laica administrabantur à laicis curatoribus, ut plurimum fundatorum heredibus, qui curatores in Imperialibus legibus proprio nomine *Parabolani* appellantur; ita Hospitalia mixta ut plurimum subiacebant regimini tam clericorum, quam fundatorum, aut eorum, qui causam à fundatoribus habuissent.

Diu, & constantissimè perseveravisset hæc administrationis benè, ordinatèque constitutæ disciplina si laicorum fundatorum heredes etiam remotissimi accuratè omnia, & bona fide implevissent. Quis autem ignorat, quales in rebus humanis pati imminutiones soleant, utinam nusquam ad interitum usque, optimæ institutiones, quando perpetua successione sunt de heredibus in heredes etiam seros traducendæ? Verum istorum oscitantia occasionem dedit Imperatoribus, ut legibus opportunis editis pias defunctorum voluntates propè labentes tuerentur, ac sustinerent. Justinianus Imperator hinc apprimè gnarus, publicos Magistratus gravissimorum negotiorum numero implicatos non omnem industriam impendere in ea opera posse; illinc diuturna experientia edoctus, quæ, & quanta foret sollicitudo Episcoporum in curanda pauperum utilitate, quorum gratia intuebatur, ipsas etiam Ecclesiasticas facultates impendi, identidem usque ad sacrorum vasorum, ubi opus esset, distractionem, Episcoporum eorundem curæ Hospitalia commendavit, præcipiens etiam, ut, si cujuscumque liberalitate quidquam generaliter pauperibus concederetur, id totum in Antistitum administrationem, & curam executionis causa conferretur, l. 46. cod. de Episc. & Cler., Nov. 131. cap. 11. In hoc re-

rum statu non solum Hospitalia ab Ecclesia erecta suberant legitimæ & ordinariæ, uti decebat, Episcoporum potestati ac regimini, sed etiam suberant Hospitalia universa etiam laicæ foundationis, ob singularem commendationem Episcopis factam auctoritate Principum, qui singulari providentia ad curam horum publicorum operum vigilabant. Sed utinam priscorum Antistitum charitatem, & curam in pauperes planè paternam secuti fuissent perpetuò recentiores! Deventum est ad ea tempora, quorum tristis memoria Ecclesiæ superest, sæcula dico decimum, & undecimum, quibus Episcopi plures parum solliciti de Ecclesiarum utilitatibus, minus adhuc solliciti fuerunt de solerti Hospitalium, & bonorum ad Hospitalia pertinentium administratione, ad hæc tantum respicientes in iis, ex quibus privata sui commoda referebant, proptereaque Hospitalia nedum non juvabant, sed gravando premebant, exigentes ab iis decimas, & reales & personales, mortuaria, portiones canonicas, procuraciones, cathedra-tica, & alias hujus generis pensationes. Quamobrem Administratores, aut Defensores Hospitalium erectorum nihil dubitaverunt, quominus privilegia exemptionis abs jurisdictione Episcoporum Hospitalium gratia peterent, quæ facile obtinuerunt. Ipsi etiam fundatores nova Hospitalia erecturi tabulas fundationum pactioibus, & clausulis muniverunt, quibus declararent, se nolle nova opera Episcopis ulla ratione subjicere, alios curatores pro voluntate, & arbitrio suo Hospitalibus designantes. His privilegiis, & juribus singularibus exemplo fuerunt exemptiones, quas Monachi circa sæculum duodecimum impetrabant gratia Monasteriorum, quæ olim etiam Episcoporum suberant potestati; quando & Monasteriorum, & Hospitalium eximendorum videbatur esse eadem causa, nimirum nimis protractæ in utraque Episcopalis auctoritatis abusus; atque id eo facilius locum sibi

vin.

vindicavit, quo commodius Hospitalia adnecti potuerunt alicui Ordini regulari, & ab Episcoporum auctoritate exempto, quemadmodum reverà plura adnexa fuerunt Ordini Theutonicorum, plura Ordini S. Antonii, plura Ordini S. Joannis de Deo; plura denique, ut alia omittam, Ordini S. Joannis Hierosolymitani. Noverunt tunc Episcopi, quantum jurisdictioni suæ detraxerit nonnullorum prædecessorum negligentia, studueruntque navando in pauperum curam solertiolem operam, ut auctoritatem pristinam recuperarent, modò declamando adversus novos Administratores, quasi gravis desidie reos, modò pollicendo, omnem industriam se in pauperum subsidia collaturos, si suæ iterum curæ Hospitalia committerentur, quemadmodum liquet ex Concilio Vientiensi in Clement. 2. de religio. domiciliis. Deducta tandem res fuit ad Concilium Tridentinum, in quo pristina Episcopis restitui auctoritas visa est, sess. 22. cap. 8. & 9. de Reform., delegata etiam potestate cum ordinaria cumulata, quamquam non omninò amplissima potestas restituta fuerit, qualis olim concessa fuerat; eamque ob rem adhuc superfuerunt non leves controversiæ, quæ nec potuerunt unanimi Interpretum suffragio dirimi, neque consuetudinibus nationum, utpotè variis, definiri, neque à Romana Congregatione Interpretum Concilii Tridentini enodata fuerunt, cujus decreta etsi numero pluribus prodierint, non tamen generalia sunt, sed specialibus factis, prout res incidit, emergentibus accommodata; unde controversiæ eadem compositæ potius fuerunt utriusque potestatis publicis pactioibus ac concordatis.

Generalia sunt, quæ hucusque attingimus, & veluti totius materiæ præcipua fundamenta. Jam verò, ut ad singularia descendamus, utque de Ecclesiasticis Xenodochiis primum dicam, ob-servo, non illa singula esse in eodem genere; alia enim Ecclesiastica dicuntur,

quod à Viris Ecclesiasticis, & de bonis Ecclesiæ erecta sunt; alia, quod fundata sunt à laicis, præhabito Episcoporum consensu, & requisita in limine foundationis Ecclesiastica auctoritate; alia denique, quod licet initio, & à prima sui institutione laica fuerint, progressu tamen temporum Ecclesiasticorum Viro-rum administrationi commendata fuerunt. In primis quoties Hospitalia Ecclesiastica sunt ita, ut à Viris Ecclesiasticis, & de bonis Ecclesiæ erecta proponantur, talis ac tanta in ea est Episcopi potestas ac jurisdictio, qualis, ac quanta est in cætera Ecclesiarum bona. Jam à sæculis antiquioribus nulla erat Ecclesiasticorum bonorum portio, quæ non sub-jaceret regimini Episcoporum, can. 23. caus. 12. quæst. 1. Distribuebantur plerumque eadem bona in quatuor partes, quarum prima Episcopo, secunda Clericis, tertia pauperibus, quarta templorum fabricis cederet, can. 27. & seq. caus. 12. quæst. 2., in omnibus autem his portionibus auctoritas Episcopi enitebat, cujus adhuc hodie perspicua vestigia supersunt in collationibus beneficiorum, visitationibus templorum; cur non etiam in eleemosynis gratia pauperum destinatis? Quamobrem ad Episcopum præcipuè pertinebit, in iis Curatores, seu Administratores constituere aut removere, in eorum operam invigilare, rationesque postulare, dummodò tamen discrimen observet inter Hospitalia concessa titulo beneficii, & concessa in simplicem administrationem; etenim in prioribus ad removendum administrum causam gravem subesse necesse est, eamque, qualis à sacris canonibus requiritur ad removendum quemcumque beneficiarium; in posterioribus autem multum tribuitur arbitrio & beneplacito Episcopi, tanquam pœnès Episcopum actualis censeatur esse administratio, constitutique administratores veluti vices Episcopi gerant. Præterea, licet ubi inter pauperes in communi in his Hospitalibus viventes jurgia oriantur & li-

lites, non ideo pauperes jurisdictioni Episcopi in eo subdantur; bona tamen Hospitalis ita ab Episcopo defenduntur, ejusdemque jurisdictioni subjacebunt æquè, ac subjacent bona Ecclesiarum, ac beneficiorum, quasi illa adhuc pœnès Ecclesiam indivisa à bonis Ecclesiasticis perseverent. Hinc etiam in alienatione bonorum ad ea Hospitalia pertinentium ea omnia observari debent, quæ observantur sive ex jure communi, sive ex recentioribus Constitutionibus in alienatione bonorum Ecclesiæ. Singulare illud est in hac specie, ut nomine alienationis etiam veniat concessio Hospitalis titulo beneficii perpetui, si fortè antea concedi eo titulo non consuevisset, Clem. 2. de Præbendis, Clem. 2. v. *Ut autem* de religio. dom.

Si verò agatur de illis Hospitalibus, quæ eatenus Ecclesiastica dicuntur, quatenus fundatores initio ab Episcopo erigendi facultatem impetraverunt, atque obtinuerunt, quoties & facultas generalis fuerit, id est ad omnia Hospitalium officia gerenda petita, atque impetrata, non collata in unam Sacramentorum administrationem, erunt eadem ejusdem naturæ; cujus sunt Hospitalia Ecclesiastica primi generis superiùs commemorata, inter utraque non alio intercedente discrimine, quam quòd superiùs memorata Hospitalia erecta fuerint ex bonis, quæ ante erectionem jam erant Ecclesiastica; ista verò ex bonis, quæ tùm primùm Ecclesiastica esse incipiunt, cùm Hospitalia eriguntur. Reverà statim ac fundator in limine foundationis rogavit Episcopum, ut in suam fidem Hospitalis erectionem in universum reciperet, nihil aliud voluisse præsumitur, quam cedere certa bona Ecclesiæ, ut pium illud opus exinde construeretur, quod cedens ipse indicaret. Quare incolumi manente pœnès fundatorem jurepatronatus, unà cum certis pactionibus, & reservationibus in tabulis foundationis adjectis, omnia accommodantur hujus generis Hospitalibus, quæ de Hospitalibus primi generis Ecclesiasticis modò observata fuerunt.

Singulares sunt observationes faciendæ circa Hospitalia Ecclesiastica tertiæ speciei; ea nimirum, quæ nec erecta fuerunt à Personis Ecclesiasticis de bonis Ecclesiæ, neque à personis laicis impetrata in limine foundationis Ecclesiæ auctoritate; sed erecta & dotata causa executionis piæ cujusquam generalis voluntatis unius, aut plurium testatorum, qui fortè instituerint heredes pauperes, vel pauperibus pingue aliquod legatum reliquerint, nulla facta mentione Hospitalis erigendi, & ex eo in vigilem Episcoporum providentiam, & in pauperes charitatem collatæ juxta generales legum dispositiones, l. 46. cod. de Episc. & Cler., Nov. 131. cap. 11. Quando verò in hac specie Episcopi auctoritate sua intercedunt non tàm vi ingenitæ dignitatis, atque officii Episcopalis, quàm vi concessionum, deputationum, & commendationum à Principibus factarum, dicta leg. 46., & Nov. 131., facilè mihi persuado, hujus generis Hospitalia non nisi improprie, & latiore quadam significatione Ecclesiastica dici, nec propterea solos Episcopos in iis jurisdictionem exercere ac potestatem; eodem ferè modo, quo servi manumissio, actus profectò suapte natura publicorum Magistratum jurisdictioni obnoxius apud Romanos, non ideo recenseri debuit recentioribus temporibus tanquam res merè, & proprie Ecclesiastica, proptereaquod extra ordinem commendari cœperit tanquam res pia sacris Administris, seu, quod idem est, manumissio fieri cœperit in Sacrosanctis Ecclesiis, l. 1. & 2. cod. de his, qui in Eccles. manumitt. Hinc proficiscitur, posse quidem Episcopos designare in iis administratores, corrigere, ubi opus sit, & remove, visitare Hospitalia, & ea omnia gerere, quæ ad rectam administrationem conducere judicantur; ab eisdem tamen officiis excludi non posse publicos Magistratus, quoties istis similia munera à Principe commendentur vel generaliter, vel certis in emergentibus causis, quum non agatur

tur de rebus suapte natura Ecclesiasticis, sed ideo Ecclesiasticis, quia viris Ecclesiasticis extra ordinem commendatis. Imò quoties Principes ipsi observarent, induci in ea Hospitalia quosdam abusus collectis pauperibus perniciosos ob alicujus Episcopi oscitantiam, si opportunum aut necessarium putarent, possent sanè ad se auctoritatem universam advocare, sive, ut meliùs dicam, pristinam suam supremam auctoritatem sibi in omnia opera publica competentem ex integro repetere, observatis iis regulis, quæ in suspendendis, vel removendis Magistratibus de negligentia suspectis, aut reis æquè à supremo jure, ac sagaci prudentia solent observari. Hinc præterea sequitur, administratores utut ab Episcopis designatos, tàm in realibus, quàm in personalibus actionibus, rationes, ubi petantur, reddere etiam debere Magistratibus publicis à Principe ad id designatis. Denique etiam sequitur, ubi agitur de alienatione rerum ad hujus generis Hospitalia pertinentium, non posse hanc celebrari, nisi consensus illorum accedat, qui ex mandato Principis operibus publicis præsumunt, eaque tuentur ex officio. Non erunt tamen necessariae solemnitates in rerum ecclesiasticarum alienatione ex Pontificiis constitutionibus receptæ; Si quidem constitutiones Pontificiæ, & ex eis pendentes reservationes ad res & jura merè Ecclesiastica pertinent, non ad ea, quæ ad Episcopalem auctoritatem accesserunt extra ordinem, & ex quadam providentia singulari.

Ita explicatis diversis Ecclesiasticorum Hospitalium qualitatibus, in aperta etiam luce collocata sunt diversa eorundem jura. At enim verò contingere potest, ut satis non constet, sed prudenter dubitetur de alicujus Hospitalis natura, ex quo certæ statuendæ sunt regulæ, unde una Ecclesiastici Hospitalis species ab altera discernatur. Itaque juvabit præ cæteris in monumenta foundationum inquirere, quibus deficientibus consideranda erunt adjuncta locorum, bono-

rum, administratorum, & his similia. In adjunctis locorum observabitur, an Hospitalia cohæreant Ecclesiasticis, religiosive domibus; qualia sunt ædes sacræ, Episcopalia, Collegia seu clericorum, seu Monachorum; in adjunctis bonorum, an Hospitalia dotis titulo possideant bona è bonis Ecclesiasticis divisa; in adjunctis administratorum, an isti clerici sint, an beneficiarii: hæc enim omnia graves porrigerent ad definiendum conjecturas. Post hæc si satis necdum constare possit de qualitate Hospitalis, & adhuc in dubio versetur Judex, censerem, Hospitaliale existimandum esse Ecclesiasticum tertiæ speciei, sive quòd major Hospitalium pars hujus naturæ sit, sive quòd in hac re sequeremur principia Imperatoris Justiniani, qui in Nov. 131. cap. 11. in specie, qua testator aliquid pauperibus reliquisset, quin personas, & modos consequendi legati causa expressè explicavisset, in dubio commendatum id voluit fidei Episcoporum, tanquam illorum, qui piam voluntatum publicè constituti sunt executores.

Quotiescumque hæc, similesve controversiæ emergant, in quibus de natura Hospitalium disceptetur, varietas ipsa judicium, ac Magistratum Ecclesiasticorum æquè, ac laicorum, quorum interesse potest, occasionem præbebit præventionibus, juxta regulas juris generales, quæ suadent, in concursu plurium jurisdictionem habentium, fieri præventioni locum. Ut exemplum proferam, si Hospitaliale contra laicum ageret vindicatione proposita bonorum ab eodem laico emptorum, ac possessorum, & allegaret, irritam fuisse venditionem ob defectum Ecclesiasticarum solemnitatum, allegaret præterea Hospitaliale illud esse Ecclesiasticum, & ejus naturæ, cujus respectu necesse sit canonum solemnitates intercedere; è contrario laicus excipiens diceret, Hospitaliale illud esse laicum, aut solemnitatibus à canonibus præstitutis minimè obnoxium, præjudicialis hæc quaestio à laico Magistratu posset jure definiri.

Sequitur nunc, ut de laicis Hospitalibus verba faciam. Quamquam quodammodò laica vocari illa possint, quæ ab initio nulla intercedente Ecclesiastica auctoritate erecta fuerint, utut deinde in fidem Episcoporum recepta; propriè tamen hoc in loco intelligenda sunt ea, quæ à suis fundatoribus commendata fuerunt laicarum personarum regimini, exclusis Episcopis, vel aliis personis Ecclesiasticis. Et quemadmodum ista erigi possunt, quin ulla ab Episcopis facultas petatur, sicut contingit in cæteris operibus publicis ad utilitatem alicujus civitatis, vel populi ordinandis, dummodò consensus obtineatur publicorum Magistratum, qui universis publicis operibus ex mandatis Principum præsent, idque multo potiore jure, quam quod in laicis Cappellaniis observatur; ita Hospitalia eadem sine ulla Episcoporum auctoritate regi erecta poterunt illis conditionibus, quæ aut legibus publicis, aut ipsa fundatorum voluntate præstituta deprehendantur. Nemo ignorat, quæ, & quanta sit facultas fundatoribus concessa à sacris canonibus, etiam quoties agatur de erigendis Ecclesiasticis beneficiis, quorum respectu si iis permittitur adjicere clausulas communi disciplinæ contrarias, dummodò nec turpes, nec inhonestas; faciliùs permittetur similes clausulas adjicere in erectione Hospitalium, quæ suapte natura inter res Ecclesiasticas minimè recensentur. Perspicuæ sunt in hanc rem Romanæ leges, l. 28. §. 1. cod. de Episc. & Cler., atque ipsum Tridentinum Concilium, quod Episcopalem potestatem stabilivit, renovavit, promovit, sæpè ac sæpiùs ab hac exemptos voluit speciales casus foundationum, sess. 25. cap. 8., & sess. 22. cap. 9. de Ref., & juxta hæc principia perpetuò respondit sacra ejusdem Concilii Congregatio apud Fagnanum ad cap. 4. de religios. dom., expedit enim ita excitare pios homines ad nova opera ad publicam utilitatem; decet etiam unumquemque de rebus suis, salvis legibus honestatis, pro arbitrio pos-

se disponere. Reverà ut honor fundatoribus exhibeatur, receptum perpetuò fuit, ut fundator, quamdiu vivit, disponere pro arbitrio valeat de rebus Hospitali addictis, quin aut visitationibus publicis, aut rationum redditionibus subdit, eodem modo, quo liberalis bonorum donator, qui sibi reservavisset bonorum donatorum usumfructum, minimè obstringitur cautionibus, quas usufructuarii præstare generaliter debent ex disciplina legum Romanarum; uti tradit Fagnanus ad capitulum 4. de religios. dom. num. 53., qui ulterius testatur, definitum aliquando fuisse, ut liceret fundatori in usus profanos convertere, quod ipse in Hospitali contulerat, quamquam hujusmodi facultas fundatorum heredibus denegetur. Hinc proficiscitur, ea, quæ gratia fundatoris recepta sunt singularia, ad heredes minimè extendi. Quamobrem si fundator expressè heredes suos (idipsum intelligas de extraneis ab eodem fundatore designatis) excluso Episcopo Hospitalis à se erecti regimini præfecisset, hæc conditio strictam interpretationem pateretur, quia strictam interpretationem patiuntur, quæcumque disciplinæ communi adversantur, & derogant. Finge enim verò, Fundatorem nominavisse administratores Hospitalis, ordinata perenni successione personarum, non ideo erunt administratores exempti à visitationibus Ordinarii, quia ab ipsis non fuerunt specialiter exempti; quando autem etiam specialiter exempti à visitationibus fuissent, non ideo immunes erunt à reddendis rationibus, nisi ista etiam expressè remissæ adparerent. Imò quoties Fundatores omni ex parte à quocumque officio Episcopos exclusissent, exclusi Episcopi intelligerentur tantum in casibus ordinariis, non in iis, qui extra ordinem emergunt; id est quando perspicuè constaret de abusu administratorum, cap. 17. de testamentis, quum non sit verosimile, fundatores præcipuè sollicitos de perennitate publici operis à se erecti, voluisse ea præsidia omni-

nò

nò de medio tollere, quibus opus idem publicum, ubi in interitum corruiere sustineri valeret; atque hæc mens fuisse videtur Tridentinorum Patrum, dum etiam in Hospitalibus laicorum administrationi commendatis certa jura Episcoporum gratia reservaverunt, uti expressè legitur in cap. 8. & 9. sess. 22. de Ref. Etiam si verò in hac Hospitalium specie certa adhuc sint pœnès Episcopos jura, non ideo tamen excluduntur ab exercendo certo potestatis genere publici Magistratus, quibus publicorum operum cura auctoritate Principum commendatur; siquidem Principes, ubi Episcoporum sollicitudinem in Hospitalia concitaverunt, potestatem suam minimè abdicavisse, & in eos pœniùs transtulisse præsumuntur. Non opus demonstratione in hac parte, quando refert Fagnanus, ita jam definitum fuisse à sacra Congregatione Tridentini Concilii ad cap. 4. de religios. domib. num. 12.

Quacumque de causa laica Hospitalia Episcoporum potestati obnoxia sint, nunquam in bonorum Ecclesiasticorum numero censebuntur, ex quibus canonicas obventiones iidem Episcopi recipiant, eo jure, quo ex beneficiis Ecclesiasticis recipiunt. Jura Episcoporum, de quibus quæri potest, ad duas species rediguntur: alia enim debentur in vestigium antiquæ generalis administrationis bonorum Ecclesiæ, quæ olim adnexa erat dignitati Episcopali, veluti Cathedraticum, seu Synodaticum, subsidium (ut vocant) charitativum, & quarta mortuorum; alia adnexa sunt exercitioni jurisdictionis Episcopalis, quale hodie est jus Procurationis, prout hodie nihil aliud sonat, quam jus Episcopi alimentata petentis in actu visitationis. Jura prioris speciei non debentur Episcopis ab Hospitalibus laicis, cum de bonis agatur, quorum numquam Episcopis commissa administratio fuerit, cumque ii, qui bona administrant, nunquam ministerium ex Episcoporum mandato, vel concessione susceperint. At jura secundæ spe-

Tom. I.

ciei deberi non repugnat, proindeque debentur, ubi æqua id receperit consuetudo; neque enim decet, Episcopum visitantem, dum gravissimo muneri incumbit, distrahi aliò, ut extra locum visitatum sibi quærat alimenta, dummodò observentur providæ sanctiones Concilii Tridentini, quibus æquè consultum est, & indemnitati Visitantium, & locorum visitatorum utilitati, sess. 24. de Ref. cap. 3. Quòd si hæc Hospitalia non considerantur tanquam res Ecclesiasticæ, necessariò consequitur, in alienandis eorum bonis solemnitates observari non oportere ad alienationem bonorum Ecclesiasticorum præstitutas, tantum iis cautionibus alienationes fient, quæ receptæ sunt in alienationibus bonorum ad minores pertinentium, quorum privilegia hodie sunt & Hospitalibus communia. Videatur Cardinalis de Luca de alienat. disc. 1. num. 13., & de Regalibus disc. 81. num. 12. Imò ubi constitutus sit Magistratus quidam, cui Principum auctoritate mandata fuerit cura operum publicorum, non nisi hujus intercedente consensu alienatio rata erit, instar pupillorum, vel minorennium, quorum alienationes sine consensu tutorum, aut curatorum carent effectu.

Mixta, sive partim Ecclesiastica, partim laicalia, Hospitalia dici possunt ob duplicem causam. Primò ratione bonorum, ex quibus Hospitalia ipsa erepta sint; secundò ratione finis, ad quem dirigantur. Mixta ratione bonorum, ex quibus erecta sint, appellantur ea, ad quæ erigenda & Ecclesiæ bona viri ecclesiastici, & patrimonialia sua viri laici contulerunt, eodem modo, quo mixti juris patronatus appellamus beneficium illud, quod & laici de propriis, & clerici de Ecclesiasticis bonis erexerunt. In hoc Hospitalium genere privilegia communicabuntur, ita ut, ubi ecclesiastica Hospitalia certo privilegio gaudent, mixtis etiam privilegium competat; & è converso. Idipsum dicendum est, quoties ex duobus Hospitalibus diverso tempo-

Y

re